

IL-LIBERTÀ FIL-ĦABS TAL-INKWIŻIZZJONI

Għalkemm meta nsemmu l-kelma ħabs tigħiġa f'mohħna l-għeluq fiċ-ċella, is-solitudni, id-dwejjaq bejn il-herba' ħtian u c-ċaħda tal-libertà tal-moviment, dan mhux dejjem kien hekk fil-ħabs tal-Inkwiżitur. Jista' jkun li dan kien jiġi peress li l-ħabs tal-Inkwiżizzjoni kien prekursur għal bosta tibdiliet favur il-prigunier. Fl-intervista li rgajt għamilt lil Kenneth Għażiex, li għal żmien twil kien kuratur tal-Palazz tal-Inkwiżitur ta' Heritage Malta, insiru nafu li kien hemm episodji fejn, prigunieri sa nghataw permess iservu s-sentenza tagħhom f'darhom, jew li setgħu jduru biss fit-toroq tal-Belt Valletta u kien hemm ukoll minn seta' jdur ma' Malta kollha. Insibu wkoll każi, fejn minħabba bżonn, il-prigunier inħareg mill-ħabs biex jaħdem l-għelieqi tiegħi jew biex imexxi n-negozju ta' familtu.

Minn **CHARLES B. SPITERI**

Kenneth, x'kienet tkun il-funzjoni tal-ħabs tal-Inkwiżitur?

Il-ħabs kellu żewġ funzionijiet. Ma kienx post fejn wieħed imur iservi biss sentenza ta' habs wara li dak li jkun jinstab hati ta' xi mgħiba mhix tas-soltu. Kien iservi wkoll bħala post ta' detenzjoni temporanja għal numru ta' akkużati li jkunu għadhom ma tressqux il-Qorti. Għalhekk, fl-istess waqt tal-priguniera, titlesta l-investigazzjoni kollha u jingħabru l-provi kollha għall-każ-żon. Lil dawn il-prigunier ma kienet tissemma qatt il-persuna li tkun irrappur-tathom, għalkemm kultant kien jkunu certi minn kien u fuqieq akkużawhom. Bla dubju, priguniera simili kienet mod kif iddghajjej ir-rezistenza tal-akkużati.

Allura l-ħabs tal-Inkwiżitur kien maqsum u kellu ċelel differenti għal dawn in-nies?

Iva, kien maqsum fi tnejn: parti għall-akkużati b'sentenzi, li jin-qafu f'dawk magħrufin bħala prigionī secrete (ċelel sigriet) u parti oħra għal dawk li jkunu għadhom ma tressqux il-Qorti u għalhekk jinxteħtu fil-prigionī pubbliche (ċelel pubbliċi). Izda fiz-żewġ każi, il-bini tal-ħabs kien iservi ta' garanzija għall-izolament komplet tal-akkużat biex ikun jista' jikkonċentra fuq l-azzjonijiet li jkun wettaq u waqt li jagħraf l-iż-żball jew l-iż-żbalji tiegħi, jindem permezz tad-dixxiplina, il-korrezzjoni u l-hniena.

Jigifieri tintuża l-hniena ma' min ikun ikkalzrat?

L-iskop tal-ħabs ma kienx sempliċement biex tikkastiga lil

dak li jkun, izda li tippermettilu ambjent li jwasslu jisghobbih għal li jkun għamel, u allura jindem. L-izolament kien jitqies li jwassal għall-meditazzjoni, id-diġi li jhossu fihom u finalment is-salvazzjoni jew il-helsien. Dan kollu kien imfassal fuq il-hajja monastika tal-Knisja fil-bidu tagħha.

U f'dan is-sens, għalkemm il-kuncett ta' iż-żolament ma kienx strangier għalkollox fl-Ewropejmu modern, l-Inkwiżizzjoni kienet prekursur għal dak li għara fis-seklu 19, meta l-izolament sar parti integrali mill-ħsieb tal-qfil f'ħabs. Fl-istess waqt, il-Knisja kienet pass oltre mil-ligi civili, li din kienet thares biss lejn il-ħabs bħala lok ta' preventzjoni, waqt li l-Knisja kienet tużah għar-riabilitazzjoni tal-ħabs.

Barra minn hekk, il-ħsieb u l-funzjoni wara l-ħabs tal-Inkwiżitur kien wieħed penitenzjarju, li jwassal lill-ħabs għall-mahfra spiritwali u li jiriġi ruħu billi ma jergax. Xhud ta' dan huwa kliem fuq plakka li għad hemm mal-hajja ta' kumpless ta' ċelel li jaqra: "Issa, li kont imwiddeb, għallek il-għustizzja u tibżza' minn hadd."

Nifhem sew li s-Sant'Ufficċju kien jiddiġi wiċċi bejn il-prigunieri?

Dażgur. Id-differenza li kien jaġħmel kienet bejn dawk li jinżammu maqfulin temporanġament u dawk li jircievu sentenza ta' habs specifica, li għalihom kien jirriserva c-ċelel solitarji (ta' persuna waħda); dawk magħrufin bħala 'sigrieti'.

Iżda ċ-ċelel kienu fi stat abitabbi għall-istess prigunieri?

Insibu li sal-1600 kien hemm tliet ċelel fil-livell tat-triq li set-ghu kienu inabitabbi. Tant li jirriżulta li ġerġi Luca Damato, suspett b'xhieda falza u għalhekk miżum il-ħabs, instab mejjet fiċ-ċella tiegħi fl-1744 mingħajr lanqas biss kien interrogat.

Aktar qabel, fl-1706 nsibu lill-ħilsir Giuseppe Hasciac, li marad serjament wara erba' xħur ħabs, għax iċ-ċella 'pubblika' fejn inżamm kienet umda zżejjed. L-Inkwiżiżur Spinola ma setax jitfugħi f'ċċella oħra minn dawk 'sigrieti' għax ma kienx jikkwalika għal hemm. Għalhekk bagħtu lura d-dar għand sidu.

Kenneth, is-sentenzi li kienet jingħataw kien kefrin xejn?

Dak iż-żmien, is-sentenzi ta' habs kien jkunu frekventi, u generalment, il-pieni kienet jingħataw għal perjodu qasir. Sal-lum għad m'għandniex statistici preciżi tan-nies li kienet mib-għħuta l-ħabs mill-Inkwiżizzjoni f'Malta. Madankollu, is-sentenzi għall-ħabs kienet jvarjaw minn inkwiżiżur għall-ieħor. Haġa oħra ta' minn jinnota hi li maż-żmien, il-ħabs beda jintuża inqas, hekk kif l-Inkwiżizzjoni naqqset l-importanza tagħha fis-seklu 18.

Minn manuskritt bl-isem Carcerazioni 1757 – 1798, li jins-ab f'kollezzjoni privata, jirriżulta li bejn l-1774 u l-1777 hadd ma ntbagħiż il-ħabs tal-Inkwiżiżur. Imbagħad insibu li fl-1778 kienet arrestati ħamsa min-nies. Wara dawn kien hemm 15-il sena ta' inattività. Fl-1793 rega' kien hemm xi każi.

Allura f'dan iż-żmien, xi kwalità ta' habsin kien hemm?

Il-magħgoranza ta' dawk mizimum fil-ħabs tal-Inkwiżiżur aktar kienet qed tigħi spisa bil-ħabsin u kif qed tgħid int, l-ispazju għaċ-ċelel kien sar żgħir. F'okkażjoni minnha, fis-sena tal-1630, l-Inkwiżiżur Fabio Chigi kellej jnaqqas il-process tas-sentenzi, peress li ċ-ċelel tant kienet miżgħudin li ma kienx hemm post fejn joqogħdu aktar prigunier.

Dan jirriżulta f'bosta okkażjonijiet, speċjalment f'żewġ sentenzi tal-1639, meta Claudio Simonet u Nicolo de Polo kienet kkundannati għal għomorhom il-ħabs mill-Inkwiżiżur Gio. Batta Gori Pannellini. Madankollu, peress li fil-ħabsiżiet tal-Inkwiżiżur ma kienx hemm post għalihom, is-sentenzi tagħhom inbidlet u kellhom imorru jaqdfu fuq ix-xwieni. Fejn kien possibbli, it-tribunal kien jipprova jolqot żewġ għas-saħħafar b'gebla waħda u jehles mill-intrig u r-responsabbiltà tal-prigunier billi jilliberahom.

Il-libertà kienet tkun totali jew jibagħtuhom xi mkien iċ-ċeħor?

F'Lulju tal-1718, l-Inkwiżiżur Lazzaro Pallavicino hegġieg lis-Sagra Kongregazzjoni biex tara x'kellu jsir mal-ħilsir Fathalla, li kien ilu prigunier minn Ottubru ta' sentenja qabel. L-uffiċċiali tat-tribunal xtaku jekk jaħiġi tibqqa' minn tħalli għal-ħabs f'x-xażżeen.

F'okkażjoni jipprova jolqot żewġ għas-saħħafar b'gebla waħda u jehles mill-intrig u r-responsabbiltà tal-prigunier billi jilliberahom.

dar, jew qfil f'xi post partikulari f'xi belt jew raħal ta' gżixitna. B'hekk insibu li certu lsir Mahometto kellijservi s-sentenza tiegħu fil-bagnio tal-ilsiera; Margarita Curt ma setgħetx toħrog minn darha u Giovanni Pietro Cristodulus kien trasferit ghall-kunvent tal-patrijet Kapuccini, fir-Rabat, Ghawdex.

F'kazi oħra, Minichella Pu-lis kellha tinrabat li ma toħrogħx mill-Belt u t-Tlett Iblet, waqt li Giacomo di Matteo ma setax jitlaq minn Malta qabel sentejn. Dawn il-'kastig' kien jingħataw b'mod speċjali lil dawk li kien iġib ruħhom tajjeb u juru sinjal li ddisplaċihom għal li jkunu wet-tqu.

Jiġifieri ma kinux jingħataw libertà assoluta, hux?

Kien hemm kaž fl-1635 fejn l-Inkwizitor Chigi kiseb il-permess li jaġhti l-helsien lil Michele Signet mill-habs, għax kien għamel progress enorġi fir-religjon Katolika. Dan seħħi minkejja li għal xi żmien Signet kelli jżomm lil Malta bħala l-habs tiegħu.

Xi ħabsin oħrajn kien liberati ghalkollox minħabba li kellhom xogħol urgħenti li jeħtieghom u ma setax jistenna, bħal jieħdu ħsieb in-negożju tal-familja, iwt-tqu xogħol fl-ghalqa jew għeliegħi, jew ibaħħru.

Iżda libertà bhal din, għax-xogħol, kienet tkun ghall-prigunieri Maltin?

Mhux bilfors. Kaž sinifikattiv seħħi fl-1618 fejn Sulpitja de Lango kienet ikkundannata tmien snin priguneri fuq magħi ja. Madankollu, wara sentejn inharget mill-habs peress li ma felħix aktar għall-għelu u għax kienet ġabet ruħha bħala Kattolika mill-ahjar waqt il-priguneri tagħha. Żmien qasir wara, ingħatat il-permess li tista' ddur madwar il-Belt Valletta biss, u aktar tard, fl-1623 is-sentenza tagħha ppermett il-halli li setgħet iddur madwar Malta kollha.

Oħrajn ma kinux fortunati daqshekk u s-sentenzi tagħhom kien jikkonsisti fuq xogħol sfurzat fuq ix-xwieni.

Pereżempju Blasio Visei, Bucnavoglia Genoviż, akkużat b'xhieda falza, kien issentenzjat għal sentejn qdip fuq ix-xwieni tal-Ordni; l-ilsir Soliman kien ikkundannat għal ħames snin qdip, waqt li Gio. Antonio ntbagħaq jaqdef għal 10 snin.

Mela minn got-taġen għaddew għal ġon-nar. Ma taħsiġi kien jaqblilhom jibqgħu fil-habs fuq l-art?

Għall-maġgoranza l-kbira ta' dawk li baqgħu maqfulin fil-Palazz tal-Inkwizitor, nistgħu ngħidu li l-ħajja ma kinitx iddisprata,

lanqas bħal ta' prigunieri oħra fil-habsijiet sekulari.

Anki l-kundizzjonijiet fil-habs tal-ilsiera fil-Belt Valletta kien ffit li xejn hażin. Fil-fatt il-habs kien dormitorju kbir, fejn setgħu jinżammu sa 900 ħabsi, b'kull wieħed ikollu spazju żgħir għall-ogġetti personali u fejn jorqod. Madankollu, ma kinux kundizzjonijiet iddisprati bħal dawk f'London's Newgate, li kien sinonim mal-miżerja, għenn, kat-tiverja, dagħha, nuqqas ta' igjene u mwiet, peress li l-prigunieri kien jitqabbdu jagħmlu hafna xogħol ta' strapazz, kienu brutalizzati, misruqin u mħolljin bil-ġuha.

Terga' kienet drawwa li fil-habsijiet civili, it-tfal, in-nissa u l-kriminali adulti jinqaflu f'celel mingħajr sodod jew sistema ta' drenagg. Għalhekk kien ikun hemm persentagg qawwi ta' prigunieri li jmutu kaġun tat-tif, u dawk li jirnexx il-hom johorgu ħajjin wara s-snin tal-priguneri kieni jgħoddu lilhom infuħom ixxurtjati.

Iżda l-kundizzjonijiet tal-hajja fil-habs tal-Inkwizitor kif setgħu jitqabblu ma' habsijiet oħra?

Għalkemm il-priguneri u t-teħid tal-libertà ma kinux esperjenzi sbieħ, nistgħu ngħidu li mis-seklu 14 l-hawn, il-habsijiet tal-Inkwizitor kien l-aqwa għaż-żamma tagħhom fl-Ewropa. Perezempju fil-hom ma kontx issib ktajjen biex kull hmistax għat-tul tas-sentenza tagħhom fil-habs, iqattgħu jum ta' xogħol ieħes fil-foss. F'okkazjonijiet oħra nsibu lil Nicola di Nardo, li kien ikkundannat iservi bħala lsir fil-kniża ta' Porto Salvo fil-Belt, għal erba' snin, waqt li Vincenzo Chabibo kelli jqatta' disa' xħur iseffer fis-Sagra Infermerija.

F'intervista oħra konna semmejna li bejn il-prigunieri riedet tinżamm ġerta segrēzza. Kienet diffiċċi din il-ħaġa?

Irridu nifħmu li minkejja li r-regoli uffiċċiali kien jesigu s-segrēzza, is-Sant'Ufficċju kien jagħlaq għajnej waħda u jippermetti lill-prigunieri jikkommunikaw bejniethom. L-aktar meta minħabba l-ispażju, f'ċċella kien jinqaflu aktar minn prigunieri wieħed. Imbagħad kien hemm dawk in-nies miż-żummin fil-habsijiet pubbliċi, li kien jithallew fil-libertà li jduru madwar il-habs u kultant fis-sular t'isfel ukoll tal-palazz, fejn kieni jikinsu, isajru u jtellgħu l-ilma mill-bir.

Fil-prattika, hadd ma kien jobbliga lill-prigunieri jaħdmu, għax dan kien jitqies b'abbuż, peress li ħafna minnha kien hemm b'arrest. Għalhekk, ix-xogħol li kien isir kien ikun volontarju u mitħub mill-habsi stess biex ipatti għal xi pjacir li jaqħmillu xi-

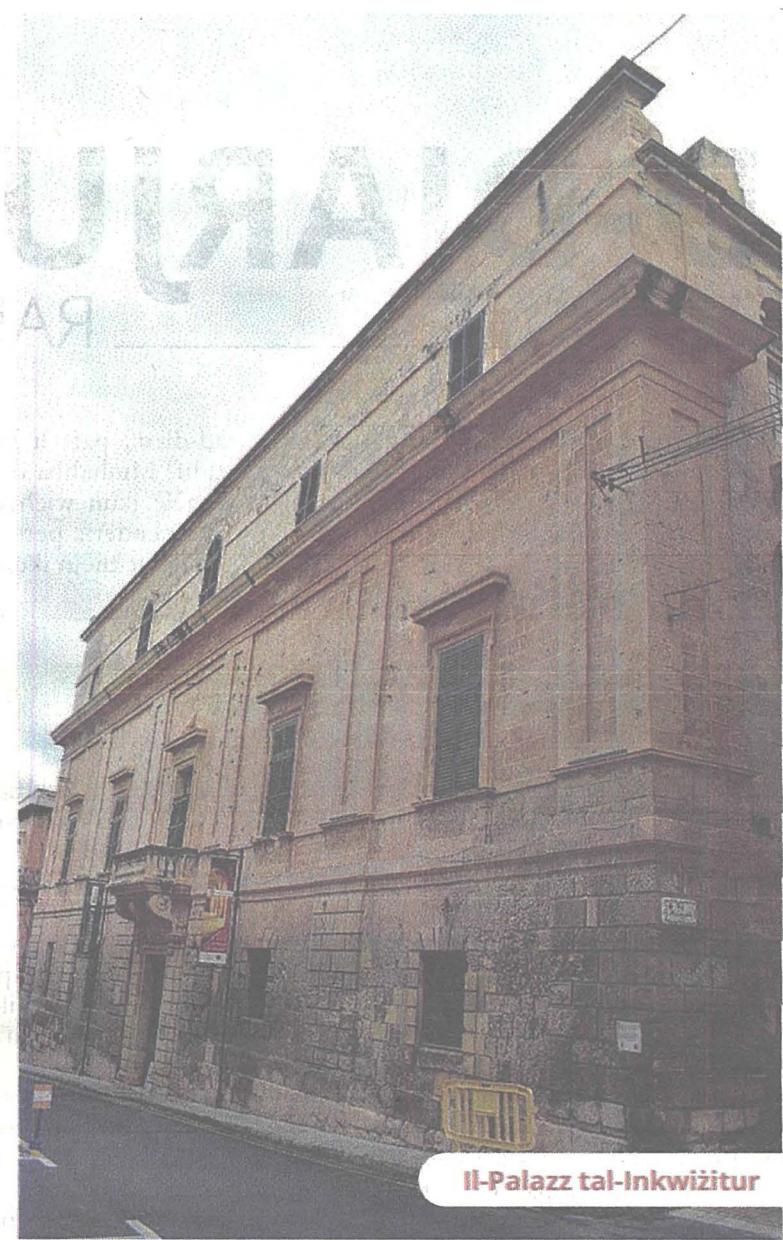
gwardjan jew biex jikseb il-permess li joħrog fit miċ-ċella. Għax generalment, il-prigunieri kieni jithallew weħidhom, ma jafux x-xaqbdu jagħmlu u ġieli waqgħu f'disprament.

Iżda kien hemm prigunieri li s-sentenza tagħhom kienet tkun ta' xogħol sfurzat, mhux hekk?

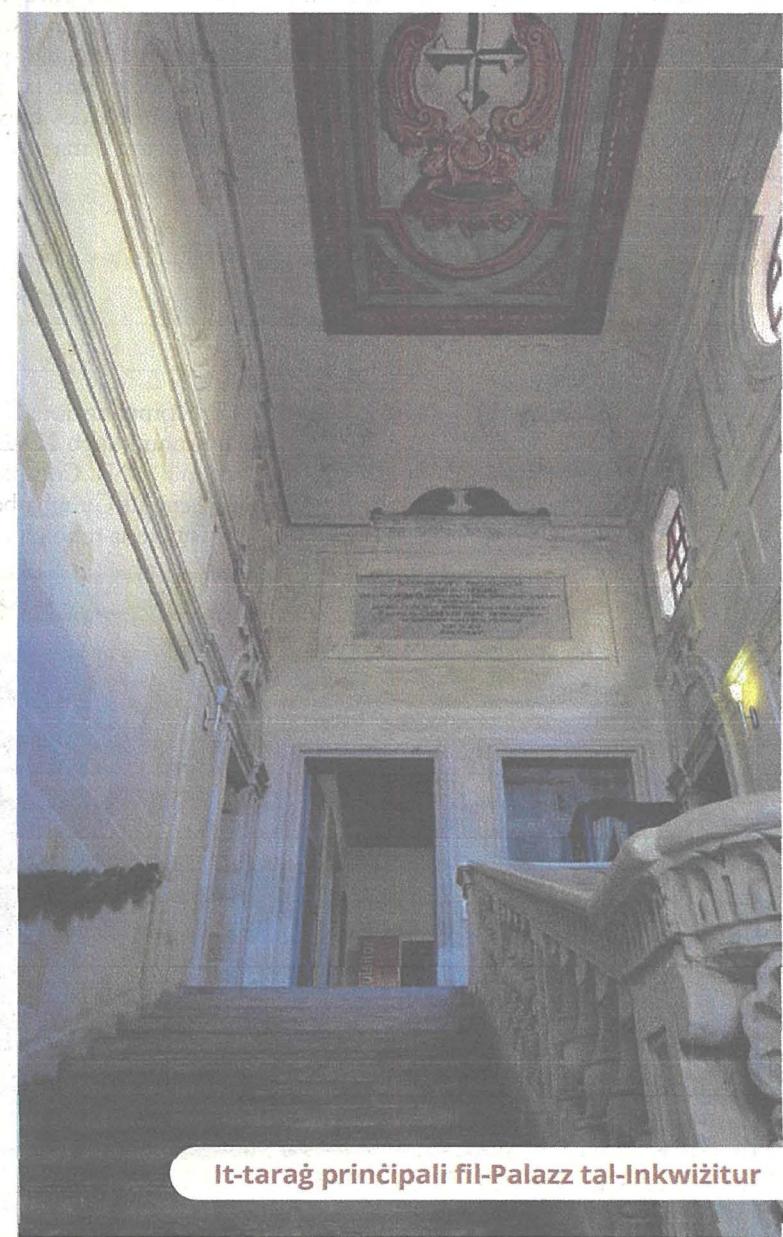
Generalment, is-sentenzi ta' ħabs li jinkludu x-xogħol fihom bdew ikunu popolari biss fis-seklu 18. Eżempju tipiku ta' dan kien il-habs tal-ilsiera fil-Belt Valletta, li fir-realtà serva bħala fabbrika ta' hidma massiva li pprovdiet lill-Ordni ta' San Ġwann, bis-saħħa meħtieġa tal-muskoli li jaqdfu fuq ix-xwieni.

Madankollu, anki l-Inkwizizzoni tidher li kienet prekursur f'dan l-aspett. Apparti milli kienet tibgħat nies jaqdfu fuq ix-xwieni, l-Inkwizizzoni użat forom oħra ta' hidma soċċali bħala alternativa għall-kastig, waqt li l-prigunier ikun il-habs.

Insibu li fil-bidu tas-snin 1650, Antonio Mercurio, bigamist, flimkien ma' Mario Borg u Andrea Azzopard, żewġ xhieda li xehdu falz, kien sentenzjati biex kull hmistax għat-tul tas-sentenza tagħhom fil-habs, iqattgħu jum ta' xogħol ieħes fil-foss. F'okkazjonijiet oħra nsibu lil Nicola di Nardo, li kien ikkundannat iservi bħala lsir fil-kniża ta' Porto Salvo fil-Belt, għal erba' snin, waqt li Vincenzo Chabibo kelli jqatta' disa' xħur iseffer fis-Sagra Infermerija.

Il-Palazz tal-Inkwizitor

It-taraġġ principali fil-Palazz tal-Inkwizitor

“L-iskop tal-habs ma kienx sempliċement biex tikkastiga lil dak li jkun, iżda li tippermettilu ambjent li jwasslu jisgħobbih għal li jkun għamel, u allura jindem. L-iżolament kien jitqies li jwassal għall-meditazzjoni, id-diġi li jħossu fihom u finalment is-salvazzjoni jew il-ħelsien”